

«Балакучі голови»: обличчя реальності

ЮЛІЯ КАРПИЦЬКА

26 ЧЕРВНЯ 2019

Одна з найяскравіших акторок в історії театру Сара Бернар іноді вдавалася до сценічних пауз завдовжки 20 хвилин. Так вона зосереджувала увагу глядачів на своєму обличчі й емоціях, які грали на ньому в найдраматичніші моменти. Пізніше цей прийом порівнювали з великим планом у кінематографі. Наближення камери до обличчя розв'язало багато драматургічних питань і запропонувало новий експресивний інструмент.

Джерело: Anna Schmelzer

Документальний короткий метр Кшиштофа Кесльовського «Балакучі голови» весь знятий великим планом: у кадрі ми бачимо лише обличчя героїв. Власне, назва фільму доволі буквально розкриває зміст. 15 хвилин глядач спостерігає лише за тим, як випадкові люди відповідають на три прості запитання: «Скільки тобі років?», «Хто ти?» й «Чого ти прагнеш?». Кесльовський обрав осіб, різних за професією, соціальним станом і віком, і розмістив їх у хронологічному порядку – від одного до ста років. Фільм відповідно поділений на чотири блоки: діти, молодь, середній вік і старші люди. І хоча ці частини ніяк не відокремлені візуально, зміна поколінь у кадрі відчувається, наче виділена невидимою пунктуацією.

Першою перед глядачем з'являється дитина, якій тільки рік. Їй за кадром автор ставить три запитання – звісно, немовля ще не спроможне відповісти на них. Та поступово опитувані старшають і відповідають дедалі змістовніше. Цікаво, що в маленькі герої не завжди можуть сказати, хто вони, проте доволі впевнено розповідають про свої прагнення. Здається, вони точно знають, чого бажають, нехай навіть це бажання «бути машинкою з сиреною». Останнім бачимо хлопця, який виріс у дитячому будинку: він говорить, що хоче, аби всі мали щасливе

дитинство. Тут відчутний перехід від дитини до молодої, та все-таки дорослої людини.

Молодь уже не так упевнено відповідає на запитання «Чого ви прагнете?», хоча виразніше ідентифікує себе. Це частина про сподівання: усе життя героїв іще попереду, і їхні прагнення здебільшого стосуються майбутнього. Реалістичні й ідеалістичні, сповнені оптимізму чи меланхолії – усі різні, а водночас чимось схожі. Один молодий хлопець – герой, який, мабуть, найбільше тут вирізняється – каже, не підводячи очей, що він ніхто, але прагне в майбутньому стати «людською особою». Мабуть, до роздумів про це й має, зокрема, спонукати фільм: що ж означає бути людиною?

**Режисер вдивляється в людей, відкриває їхні емоції,
читає обличчя. Кожен герой окремо – особистість, а всі
разом – образ людської особи, яка шукає своє місце у
світі.**

Навіть якби в субтитрах не зазначали років народження героїв, усе одно було б доволі легко побачити перехід до наступної вікової категорії. Тут у відповідях виникають діти, робота, соціальні статуси – це люди зрілі, з уже влаштованим життям. Вони найчастіше визначають себе за професією або системою цінностей: гуманіст, католичка, учитель історії, мама двох дітей. Їхні прагнення менш ідеалістичні, а навіть якщо такі є, то опитувані самі називають їх нереалістичними й малоймовірними. У цьому фрагменті найгостріше відчутна епоха, коли знято фільм, – Польща за часів комунізму. Сам Кесльовський говорив, що ці люди «не вірили, що їхні мрії можуть втілитись. Такі мрії, як про життя у вільному, демократичному суспільстві, про ухвалення рішень, за які самим можна нести відповідальність. Тільки п'яниця сказав, що в нього все гаразд».

Старші люди здебільшого говорять про минуле. Згадують часи війни, померлих близьких, життєві здобутки. Тут уже майже немає надій і нереальних прагнень. Остання героїня – сторічна жінка – говорить, що хоче всього-на-всього пожити ще.

Кар'єра Кесльовського в кіно почалася саме з документальних стрічок: «Уряд», «Фотографія», «З міста Лодзь». І хоча згодом він створював ігрові фільми, риси документаліста завжди залишались у його творчості. «Мене цікавило все, про що можна розповісти за допомогою документальної зйомки. Була доконечна потреба описувати світ. Комуністичний світ не був

описаний, точніше, був описаний вигаданий світ, не той, що існував насправді. Ми намагалися змінити ситуацію».

«Балакучі голови» – це за жанром начебто фільм-інтерв'ю, але змістом він більше скидається на репортаж-спостереження. Людей не запитували зненацька, а навпаки, давали кілька днів на підготовку, щоб вони могли виразніше сформулювати свої думки. Усіх опитаних було 100, із них 44 постаті ввійшли у фільм після монтажу. Режисер вдивляється в людей, відкриває їхні емоції, читає обличчя. Кожен герой окремо – особистість, а всі разом – образ людської особи, яка шукає своє місце у світі.

Цей фільм цілковито втілює те, що можна назвати «магією документального кіно». На екрані майже нічого не відбувається, та глядач заворожений цією реальністю. З одного боку, такий ефект виникає завдяки тому, що тут нема постановного елемента. Непідробні емоції на противагу акторській грі, негероїчні персонажі, у яких можна впізнати сусіда чи продавчиню з магазину. З другого боку, кожен персонаж – загадка, про кожного хочеться дізнатися більше. Чому інженер-хімік став алкоголіком і чому це все, що він хотів сказати про себе на камеру? Що змусило шестирічну дівчинку назвати себе «потворною брюнеткою»? Що переживає молодий хлопець, коли говорить, що зараз він ніхто? Спостерігаючи за випадковими, незнайомими людьми, глядач по-новому відкриває для себе реальність. Можливо, хтось теж спробує відповісти на ці прості на перший погляд запитання – «Хто ти?» й «Чого прагнеш?». Пізніше Кесльовський в інтерв'ю дав і свої відповіді: «Хто я? Кінорежисер на пенсії. Зараз так і є. Чого хочу? Спокою. Але цього можна лише прагнути. Цікавий сам шлях».

Клайв Льюїс писав, що, аби добре розгледіти об'єкт, потрібний відповідний рівень наближення: людина не побачить каменя, якщо він задалеко від неї, але так само не побачить, якщо його вкинути їй в око. Здається, Кесльовський і намагався в «Балакучих головах» знайти цю відповідну дистанцію, щоб розгледіти людську особу. Його герої без імен, але з обличчями.

Ви можете ознайомитися із фільмом Кшиштофа Кесльовського «Gadające głowy» на YouTube

